

11

**Ali Galip  
Hadisesi**

**Ali Galip  
Incident**

*Celal Pekdođa*



# Ali Galip Hadisesi

*Celal Pekdoğan\**

## Özet

Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti'nin varlığının fiilen sona ermesi, Orta Doğu kuvvetler dengesinde bir boşluk oluşturmuş ve ortaya çıkan bu boşluk, İngiltere ve Fransa tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. İngiltere'nin bölgedeki asıl hedefi Musul petroleridir. 3 Kasım 1918'de Musul'u işgal eden İngiltere, planladığı tampon devletin sınırlarını genişleterek dağlık bölgede stratejik sınırlar elde etmeyi amaçlamıştır. Bu amacını sağlam bir zemine oturtturarak devam ettirebilmesi için "Kürt ve Kürdistan" konusunu gündemde tutan İngiltere, Mütareke döneminde etnik ayrılıkçılığa, Edward William Charles Noel'i Güneydoğu Anadolu'ya göndererek yeni bir ivme kazandırmıştır. Taşındığı stratejik konum nedeniyle Malatya, İngiltere ile Fransa arasında sürekli tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda, İstanbul Hükümeti de İngilizlerin desteğiyle Anadolu'daki millî hareketi yok etmeye yönelik birtakım entrikalara girişmiştir. Bunlardan bir tanesi olan Ali Galip Olayı, İngiltere'nin petrol arzusunun tahakkuku ve güvence altına alınabilmesi için Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde "tampon bir devlet" yaratma çabası ile İstanbul Hükümeti'nin sözde meşruiyetini sürdürebilmesi için teşebbüs ettiği ihanet planlarının bir bileşkesidir. Millî Mücadele'nin yok edilmesini temel amaç edinen İstanbul Hükümeti ve onun valisi, amacına varabilmek için hemen her şeyi meşru görmüştür. Bu itibarla Mustafa Kemal, "İşte benim size anlatmak istediğim hükümetin gerçek yüzü bu, bana itimadınız yoksa bunlara inanın." diyerek Anadolu halkını kendi yanına çekmeyi başarmıştır. Aşiretlerin Kuvâ-yı Milliye'den yana davranmaları hem Noel'in şahsında İngilizlerin, hem de Ali Galip'in şahsında İstanbul Hükümeti ve işbirlikçilerinin planlarını suya düşürmüştür. Kuşkusuz bunda Kuvâ-yı Milliye ruhu ile dolu olan Malatyalıların ve onlardan oluşan "heyet-i nasiha"nın rolleri oldukça önemlidir. Millî Mücadele'de Malatya ve çevresi, millî harekete destek vermiş ve ayrılıkçı fikirlerin yeşermesine izin vermemiştir.

## **Anahtar Kelimeler**

*Mustafa Kemal, Noel, Malatya, Sivas, Ali Galip*

\* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, celpek44[at]gmail.com, ORCID: 0000-0002-6207-7383.

## Ali Galip Incident

### Abstract

The de facto end of the Ottoman Empire's existence with the Armistice of Mudros created a vacuum in the balance of forces in the Middle East, which Britain and France tried to fill. Britain's main target in the region was the oil of Mosul. Occupying Mosul on November 3, 1918, Britain aimed to gain strategic borders in the mountainous region by expanding the borders of the buffer state it planned. Britain, which kept the issue of "Kurds and Kurdistan" on the agenda in order to maintain this aim on a solid ground, gave a new impetus to ethnic separatism during the Armistice period by sending Edward William Charles Noel to South-eastern Anatolia. Due to its strategic location, Malatya was a subject of constant dispute between Britain and France. In this context, the Istanbul Government, with the support of the British, embarked on a number of plots to destroy the nationalist movement in Anatolia. One of these, the Ali Galip Incident, was a combination of Britain's efforts to create a "buffer state" in South-eastern Anatolia in order to fulfill and secure its desire for oil and the treasonous plans attempted by the Istanbul Government in order to maintain its so-called legitimacy. The Istanbul Government and its governor, whose main objective was the destruction of the National Struggle, considered almost everything legitimate in order to achieve its goal. In this respect, Mustafa Kemal succeeded in attracting the people of Anatolia to his side by saying, "This is the real face of the government that I want to tell you, if you do not trust me, believe in these." The tribes' behavior in favor of the Kuvâ-yı Milliye foiled the plans of both the British in the person of Noel and the Istanbul Government and its collaborators in the person of Ali Galip. Undoubtedly, the role of the Malatians, who were filled with the spirit of Kuvâ-yı Milliye, and the "heyet-i nasiha" formed by them was very important in this. During the National Struggle, Malatya and its surroundings supported the national movement and did not allow separatist ideas to flourish.

### **Keywords**

*Mustafa Kemal, Noel, Malatya, Sivas, Ali Galip*

## 1. Giriş

1917 sonbaharına gelindiğinde, Britanya'nın savaşı sürdürebilmek ihtiyaç duyduğu kaynaklar fazlasıyla yetersiz hale gelmiştir. Kolonilerden Sorumlu Devlet Bakanı Walter Long, "Petrol şu anda muhtemelen her şeyden daha önemli, adamınız, mühimmatınız ve paranız olabilir, ancak bugün kullandığınız en büyük itici güç olan petrolünüz olmasaydı, diğer tüm avantajlarınız nispeten çok az değerde olurdu."<sup>1</sup> ifadeleriyle Avam Kamarası'na uyarıda bulunmuştur. Bu dönemde İngiltere'de keyfi otomobil kullanımı tamamen yasaklanmıştır. Aynı dönemde Amerikan Akaryakıt İdaresi ülkeden Pazar günleri benzin kullanımından vazgeçmesini istemiş, Başkan Wilson, "O halde sanırım kiliseye yürüyerek gitmeliyim."<sup>2</sup> ifadesiyle vaziyeti tasdik etmiştir. 1918 yılı sonlarında, savaş hala devam ederken, Clemenceau'nun ABD Başkanı W. Wilson'a gönderdiği telgrafta, "Bize gönderilen her bir petrol damlası, bir damla insan kanı kaybımızı önlemektedir"<sup>3</sup> ifadesi durumun vahametini ortaya koymuştur.

Petrol krizi ve ekonomik çöküntünün devam ettiği süreçte, İngiliz harp gemisi Agamemnon'un güvertesinde İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanmış ve ertesi gün öğleden sonradan itibaren de çarpışmalar sona ermiştir.

Ekonomik, siyasal ve stratejik açıdan Mezopotamya'ya yerleşmeyi temel amaç edinen ve Suriye İtilafnamesi ile Musul'a ayak basan İngiltere, Rusya ile arasında gerçekleştirmeyi planladığı tampon devletin sınırlarını kuzeye doğru genişleterek<sup>4</sup> dağlık bölgede stratejik sınırlar elde etmeyi amaçlamıştır. Ne var ki, Güneydoğu Anadolu'da işler oldukça ters gitmiştir. Kendilerini yöre halkına bir türlü benimsetemeyen İngiltere'ye göre, asıl tehlike Süleyman Nazif'in başında bulunduğu Vilâyât-ı Şarkıyye (Doğu Vilayetleri) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'dir. İngiltere bu cemiyetin çalışmalarını engellemek için bir yandan Şeyh Abdülkadir ve oğlundan faydalanmaya çalışırken, diğer yandan da Bağdat'ta bulunan ajanlarından Binbaşı Noel'i<sup>5</sup> devreye sokmuştur.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power*, New York, London, Toronto Sydney, Tokyo Singapore: Simon & Schuster, 1991, s.177.

<sup>2</sup> H. A. Garfield, *Final Report of the U.S. Fuel Administrator 1917-1919*. Washington: Government Printing Office 1921, s.8.

<sup>3</sup> Hurst Longhurst, *Adventure in Oil, The Story of British Petroleum*, London: Sidgwick and Jackson. 1959, s.54.

<sup>4</sup> M. Tayyip Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken*. C.I., Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1959, s.190.

<sup>5</sup> Mim Kemal Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri 1919*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988. s.26.

<sup>6</sup> Lucien Rambout, *Les Kurdes et le Droit*, Paris, 1947, s.48-49.

## 2. Binbaşı Noel'in Faaliyetleri, İstanbul Hükümeti ve Mustafa Kemal'in Tutumu

Aristokrat bir ailede 14 Nisan 1886'da doğan Edward William Charles Noel'in babası Yarbay Edward Noel'dir. Londra'nın güneydoğusundaki Greenwich ilçesinin banliyö semtlerinden biri olan Woolwich'teki Kraliyet Askerî Akademisi'nden mezun olan Noel, 1908'de Hint Ordusuna transfer edilmeden önce topçu subayı olarak görevlendirilmiştir. 1909 ve 1910 yıllarında, İngiltere'den Hindistan'a bisiklet sürme gibi olağanüstü bir başarıyı arka arkaya iki kez gerçekleştirmiştir. Birkaç yıl sonra, Birinci Dünya Savaşı sırasında İran'da İngilizler adına faaliyetlerde bulunmuştur. Noel, savaş zamanında ve savaş sonrasındaki çalışmaları ile önemli bir İngiliz casusudur.<sup>7</sup>

Gertrude Bell'e göre, onun "kusursuz cesareti", Sir Arnold Wilson'a göre, zorlu arazilerde inanılmaz hızlı hareketler yapması, onu Pers kabileleri arasında bir efsane haline getirmiştir. Kuzey Batı sınırındaki müteakip maceraları ona orada da benzer bir ün kazandırmıştır. Savaştan birkaç yıl önce, Hint Ordusu Britanyalı subayların Siyasi Mukim'den izin almadan İran'a girmesini kesinlikle yasaklamıştır. Noel, bu yasağı hiçe sayarak, Ermeni kılığında İran'a girmiştir. Kısa süre sonra Noel'in taşraya çıktığı Sir Percy Cox'un casus ağı tarafından tespit edilmiş ve Noel Cox'un huzuruna çıkarılmış, konu ile ilgili kendisinden açıklama istenmiştir. Bu olay Noel'in kariyerini mahvedebilirdi ancak Cox genç subayın akıcı Farsçasından ve cesaretinden etkilenmiş, onu cezalandırmak yerine, sert bir şekilde uyarılmış ve hemen karargâhta ona iş yüklemiş, izninin geri kalanından mahrum etmiştir. Kısa bir süre sonra, Cox'un tavsiyesi üzerine Noel, "Great Game" oyuncularının geleneksel yetişme yeri olan seçkin Politika Departmanı'na transfer edilmiştir. Gürcistan, Azerbaycan ve Orta Asya'da casusluk yapan Noel, 1915'te Ahvaz'a konsül olarak atanmış, 1919'da Üstün Hizmet Nişanı ile ödüllendirilmiştir. Farsça, Arapça, Rusça ve Kürtçe'yi akıcı bir şekilde konuşabilen Noel, aynı zamanda iyi bir süvari ve hedefini ilk atışta öldüren bir atıcıdır. Uzak ve tehlikeli yerlere girmekten ve kılık değiştirmekten çok hoşlanmaktadır.<sup>8</sup>

İngiltere, bu özelliklere sahip olan Edward William Charles Noel'i şu talimatla işgal altındaki Osmanlı topraklarına ajan olarak görevlendirmiştir: "Amacınız, askerî işgal bölgemizin dışındaki yerlerde yerel başkanlarla düzenin temini, düşman casuslarının bertaraf edilerek askerlerimizin gereksinimlerinin sağlanmasıdır. Bu işler için gerekli parayı sarfa yetkilisiniz. Büyük miktarların sarfında, başkanlara bunun geçici olduğu ve zaman içerisinde konunun tekrar ele alınacağı açıkça anlatılmalıdır. Şeyh Mahmut'u Süleymaniye'de temsilcimiz olarak atamaya yetkilisiniz. Gerekli görürseniz Çemçemal'da, Halepçe'de de aynı yöntemi kullanabilirsiniz. Aşiret liderlerine kendi gelenek ve göreneklerine aykırı bir yönetim koymaya niyetimiz olmadığını anlatmanız gereklidir. Aşiret liderlerinin toplumsal sorunlarını İngiliz siyasi memurunun

<sup>7</sup> Peter Hopkirk, *On Secret Service East of Constantinople The Plot to Bring Down the British Empire*, London: John Murray, 1994, s.275.

<sup>8</sup> Hopkirk, *On Secret Service*, s. 276.

gözleminde çözmeleri için bir konfederasyon kurmaları desteklenecektir. Türk yasalarına göre ödemeleri gereken vergileri ödeyeceklerdir. Gerekirse vergi nispetleri zamana uydurulabilir ama vergi, düzenin korunması ve ülkenin ilerlemesi için alınacaktır.”<sup>9</sup>

Aldığı emir gereği, Musul'dan 7 Nisan'da hareket eden Noel, Nisan'ın 12'sinde Nusaybin'e varmıştır. 17 Nisan'da demiryolu yerleşimini gezen Noel, 19'unda ise bir düzine jandarma ile Mardin yoluna düşmüştür. 21'inde şehirdeki Amerikan misyonerleri ile tanışmıştır. 22'sinde yöredeki Hristiyan azınlık gruplarını ziyaret eden Noel, 25 Nisan ile 10 Mayıs arasındaki günlerini Halep'te geçirmiştir. 11 Mayıs'ta Mardin'e vasıl olan Noel, 14 Mayıs'ta Midyat'a, 23'ünde Mardin'e varmıştır. Buradaki ahalinin de Türk yanlısı olduğunu anlayan Noel, beklenti içinde Haziran 1919'da Diyarbakır'a<sup>10</sup> ulaşmıştır<sup>11</sup> ancak Diyarbakır'da tesis etmek istediği İngiliz himayesi altında bir Kürdistan teşkili fikrinde başarılı olamamıştır.<sup>12</sup> İngiltere'nin Irak Komiseri Albay Wilson, Noel'e İstanbul'a gidip Bedirhanlarla görüşmesini, aileden birini alarak Güneydoğu Anadolu'yu gezmesini teklif etmiştir.<sup>13</sup>

Bu arada, İstanbul'daki gelişmeler meyanında, 4 Mart 1919 tarihinde Sadrazam olan Damat Ferit Paşa, “İttihatçı düşmanlığı yaparak emperyalist güçler gözünde aklınca itibar sağlamak ve aynı zamanda valilik gibi çok önemli görevlerde emirlerini tüm olarak yerine getirecek adamlar bulundurmak için”<sup>14</sup> Ali Galib'i "özel görev”<sup>15</sup> ile 3 Mayıs 1919'da Elaziz (Elâziğ) Valisi olarak atamıştır. Ali Galib, veda için 25 Mayıs 1919 günü Padişah'ın huzuruna kabul edilmiş ve 23 Haziran 1919 tarihinde Sivas'a gelmiştir.<sup>16</sup> Sivas'a gelir gelmez ayağının tozuyla hemen Vali Reşit Paşa'ya giderek Mustafa Kemal'i tutuklaması gerektiği yolunda tavsiyelerde, ihtarlarda hatta tehditlerle bulunmuştur.<sup>17</sup>

Ali Fuat Paşa, 21 Ağustos 1919 tarihli telyazısında Sofu Ziya Paşa ile Ahmet Nuri Bey adında iki zatın beraberlerinde yirmişer, otuzar kişi olduğu hâlde İngilizler tarafından Ankara üzerinden gönderildiğini ve görevlerinin Mustafa Kemal'i canlı veya ölü olarak ele geçirmek olduğunu<sup>18</sup> belirtmiştir.

<sup>9</sup> Gertrude Bell, *Review of the Civil Administration Mesopotamia*, [Cmd. 1061.], India Office, 3rd December 1920, s. 59-60; India Office Record (IOR, L/PS/10/781).

<sup>10</sup> Oktay Bozan, "Mütareke Döneminde İngiliz İstihbarat Subayı Edward William Charles Noel'in Diyarbakır ve Çevresindeki Propaganda Faaliyetleri", *Tanzimat'tan Günümüze Diyarbakır Cilt 1*, Editörler: Bozan, Oktay, Asan, Hakan, Yıldız, Hatip, Erpolat, Mehmet Salih, Manas Yayınları: NO: 79, Ankara 2019, s. 450-470.

<sup>11</sup> Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu*, s. 30-37; HTVD, Aralık 1953, sayı: 6. Belge No: 130; Ziya Göğem, *Kurmay Albay Daday'lı Halit I Beğ, 1884-1953*, İstanbul: Halk Matbaası, 1954, s.65.

<sup>12</sup> ATASE, Klasör: 182, Dosya:14, Fihrist:190.

<sup>13</sup> Akşin, *İstanbul Hükümetleri*, s.536.

<sup>14</sup> Kâmil Erdeha, *Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler*, İstanbul: Yükselen Matbaacılık, 1975, s.121.

<sup>15</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.23.

<sup>16</sup> Erdeha, *Millî Mücadelede Vilâyetler*, s.121.

<sup>17</sup> Yularkıran, *Reşit Paşa'nın*, s. 43-47, 54.

<sup>18</sup> Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, s.131, 132.

Mustafa Kemal, Sivas'ta günlerce oturarak saman altında su yürüten Ali Galip'i takdir ve tahkir ederek şöyle demiştir: "Askerler mert olur. Türk askeri ise, mertlerden mert ve pek civanmert olur. Siz cihanın kabul ettiği bu kaideye istisna mı teşkil ediyorsunuz? Aklınızı başınıza almaz, haddini tanımaz, dilinizi de kırmazsanız, akibetiniz vahim olur. Haydi, buyurun, yerinize gidin. Derin derin düşünün. Harput'a mı gitmek, geri İstanbul'a mı dönmek lâzım olduğunu kararlaştırın."<sup>19</sup>

İstanbul Hükümeti, Ali Galip 'in Elaziz Valiliğine atanarak kongreyi dağıtmak girişimine gerekçe olarak, "Avrupa'ya hesap verme" nedenini birinci planda göstermektedir. Kuşkusuz, Avrupa'nın çıkarlarının çatıştığı bu siyasal platformda, varlığını güçlü bir Avrupa devletine dayanarak sürdürmeyi ilke edinen İstanbul Hükümeti'nin bu tutumunda, kişisel çıkarlar peşinde koştuğunu da gözden ırak tutmamak gerekir. Özellikle, İngiltere'nin eşgüdümünde olan Saray, teslimiyetçi bir tutum içindedir. İstanbul Hükümeti'nin "bağımsız devlet" anlayışına uymayan bu tutumunu onaylamak mümkün değildir.

Haziran sonlarında ve Temmuz 1919 başlarında Güneydoğu Anadolu'da uyduları olacak olan bir Kürdistan yaratma projesinin ana hatlarını İstanbul'da Noel'in de hazır bulunduğu bir toplantıda çizen İngiltere, feodal yapının gereği olarak etkin konumda bulunan Kürtlerden oluşan bir heyeti, Noel'den ayrı olarak, Güneydoğu Anadolu'da birbirleriyle buluşmak üzere, Kürdistan'a yollamıştır.<sup>20</sup> Temmuz başında durumdan haberdar olan Mustafa Kemal "Celâdet ve Kâmran Ali isminde iki şahsın ecnebiler tarafından, külliyetli para ile Dersaadet'ten Kürdistan'a gönderileceğini, bunların tesvilat ve aleyhte tahrikâta memur olduklarını"<sup>21</sup> anlamış ve gerekli önlemlerin alınması için durumu 13. Kolordu Kumandanı ve diğer ilgililere bildirmiştir.

İngiltere'nin desteğini alan Kürt önderleri Noel ile Halep'te buluşacaklardı. Noel, İstanbul'dan ayrılmadan önce, Dâhiliye Nazırı Adil Bey'den, şifreyle telgraflaşma yetkisini veren bir belge elde etmiştir.<sup>22</sup> Bu süreçte Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da oluşturulacak bir harekâtın anatomisi çizilmiştir. İngiltere'nin emperyalist çıkarlarına esas teşkil eden bu iş birliği, Emir Bedirhan Bey'in torunlarından Malatya Mutasarrıfı Halil Bedirhan'ın, İngiliz Yüksek Komiseri'ne kendilerine yardım etmeleri için ricada bulunurken kurduğu cümlelerde açıkça görülür: "Kalbimizle ve ruhumuzla İngiliz yanlısıyız... İngiliz Mandası istiyoruz ve İngiltere bize yardım ederse, Irak ile düşmanları arasında tampon devlet oluruz. Ermeniler ve Hristiyan topluluklarla iş birliği yaparız!"<sup>23</sup> Bedirhan ayrıca, en az iki dağ topu, birkaç makineli tüfek, 5 bin tüfek ve mühimmat talebinde bulunmuştur.

<sup>19</sup> Yularkıran, *Reşit Paşa'nın*, s. 61-63.

<sup>20</sup> *Documents on British*, 1st series, Vol, IV, P. 678-680, No: 451. Bkz. Şimşir. *British Documents I*, s.39-41.

<sup>21</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Ankara: Türk Tayyare Cemiyeti, 1927, s.70.

<sup>22</sup> Akşin, *İstanbul Hükümetleri*, s.539.

<sup>23</sup> Chris Kutschera, *Le Mouvement National Kurde*, Paris: Flammarion, 1979, s.41-42.



21 Ağustos'ta Halep'ten ayrılan Noel, Antep yoluyla Pazarcık üzerinden 31 Ağustos gecesi Malatya'ya hareket etmiştir. Polat üzerinden 2 Eylül'de Kürecik aşiretinin ikamet ettiği Urem köyüne gelen Noel, oradan da Akçadağ yoluyla 3 Eylül'de Malatya'ya vasil olmuştur.<sup>24</sup> Mutasarrıf Halil Rami, Noel'i şehrin dışında karşılayarak kendisini İstanbul'daki Kürt Kulübü'nün ve bir Kürt gazetesinin kurucusu olarak tanıtmıştır.<sup>25</sup>

Halil Rami, Noel'e, 13. Kolordu'nun Malatya'daki birliklere telgraf çekerek Noel ile beraberindekileri tutuklamasını istediğini söyleyerek, Sivas Baskınına genel bir ayaklanmaya dönüştürmek üzere atlı silahşorlar toplamaya başlamıştır. Halil Rami, ABD yardım kurulu üyelerine, İtilafçılarla Türkler arasında vuruşmalar patlak verdiği takdirde, Malatya Kürtlerinin ayaklanıp Türkleri kovacaklarını söylemiştir. Bu haber, İstanbul'da ABD Yüksek Komiserliği'ne de iletilmiştir.<sup>26</sup>

Elde olan bilgilere göre 30 Haziran 1919'da Mutasarrıf Bedirhanî Halil Rami'nin Malatya'daki zararlı faaliyetleri biliniyordu. 13. Kolordu Kumandanı Vekili Ahmet Cevdet tarafından, Malatya'da durumun çok vahim olduğu Harbiye Nezareti'ne bildirilmiş<sup>27</sup> ve Ali Galip de haberdar edilmiştir. Bunun üzerine 1 Ağustos 1919'da Malatya'ya gelen Ali Galip<sup>28</sup> hiçbir önlem almamış, aksine İstanbul Hükümeti'nin Millî Mücadele aleyhindeki çirkin oyunlarının oynanabileceği bu zemini daha da kuvvetlendirmeye çalışmıştır.

Ali Galip, bu tertibin pazarlıkları ve hazırlıklarıyla uğraşırken, 13. Kolordu Kumandanı Cevdet, Diyarbakır'den Harbiye Nezareti'ne gönderdiği 4 Eylül 335 (1919) tarihli telgrafta, Bedirhanîlerden Celâdet ve Kâmuran isminde iki kişinin külliyetli İngiliz parasıyla propaganda yapmak üzere bu mıntıkaya geleceklerinin bildirildiğini ve beraberlerinde hükümet-i merkeziyenin müsadeseyle<sup>29</sup> gelen Major Novil ile gezdiklerini söylemiştir.<sup>30</sup>

İngilizler'in gizli maksatlarına alet olduğu anlaşılan<sup>31</sup> ve İngiliz ajanı Binbaşı Noel'in başkanlığındaki bu heyet, Malatya Mutasarrıfı Bedirhanî Halil Rami'nin yeğenleri Bedirhanzâde Celâdet ve Kâmuran Beyler, Cemil Paşazade Ekrem,<sup>32</sup> Hakkarili Rahmi Bey,<sup>33</sup> Diyarbakırlı Hilmi Efendi,<sup>34</sup> Mevlânzâde Rifat ile İngiliz parasıyla propaganda için<sup>35</sup> kırk

<sup>24</sup> India Office Record (IOR, L/PS/10/818).

<sup>25</sup> Akşin, *İstanbul Hükümetleri*, s. 545; Öke, İngiltere'nin Güneydoğu, s.89.

<sup>26</sup> Akşin, *İstanbul Hükümetleri*, s. 545.

<sup>27</sup> ATASE, Klasör: 182. Dosya: 14/83, Fihrist: 392-2.

<sup>28</sup> ATASE. Klasör: 98, Dosya: 114-350, Fihrist: 1-12.

<sup>29</sup> Ekrem Cemil Paşa, *Muhtasar Hayatım*, Ankara: Beybun Yayınları, 1992, s.41.

<sup>30</sup> ATASE, Kls. 185, D.21, 39, 13.

<sup>31</sup> ATASE, Kls. 185, D.21, 39, 13.

<sup>32</sup> ATASE, Kls. 185, D.21, 39, 13.

<sup>33</sup> *İrade-i Milliye*, 17 Eylül 1335; Yunus Nadi, *Ali Galip Hadisesi*, İstanbul: Sel Yayınları, 1955, s. 58'de yayınladığı telgraf metninde "Hakkarili Osman Efendi" diye söz etmektedir. Ancak, telgrafın *İrade-i Milliye*'de yayınlanan metninde "Hakkarili Rahmi Bey" ismi geçmektedir.

<sup>34</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik*, Ankara: Türk Tayyare Cemiyeti, 1927, s.46, Vesika No: 59.

<sup>35</sup> ATASE, Kls. 98, D. 114-350, F. 1-12.

kadar silahlı muhafız ve para taşıdığı söylenen sekiz yüklü katır<sup>36</sup> ile birlikte 3 Eylül 1335 (1920) 'de<sup>37</sup> ansızın Malatya'ya gelmişlerdir. Nitekim mutasarrıf Halil Rami Bey, böyle bir heyetin geleceğini daha önceden ağzından kaçırmıştır.<sup>38</sup>

Ali Galip Malatya'ya geldiğinde Fabrikatör Mehmet Efendi'nin evine konuk olmuştur.<sup>39</sup> Malatya eşrafı ve ileri gelenleri hemen Ali Galip'in çevresini sararak Mutasarrıf Halil Rami Bey'den yanıp yakınmışlardır.<sup>40</sup> Buradan anlaşılıyor ki, Malatya halkı, mutasarrıfın Kürtçülük faaliyetlerinden oldukça mustarıptir. Yaptığımız araştırmada mutasarrıfı şikâyete gidenler şu zevattan ibarettir: Evliyazade Lütfi Bey (Evliyaoğlu), Fabrikatör Mehmet Efendi (Gürsel), Hacı Abdioğlu Hasan Bey [Derinkök], Karakaşzade Hacı Kadir Efendi [Karakaş], İzoli Aşireti Reisi Kadızade Hacı Kaya Sebati [Duman], Hacı Garib Ağa [Taner], Şatıroğlu Mustafa Efendi [Şatıroğlu].<sup>41</sup>

Öbür yandan, Ali Galip'in daha Malatya'ya gelmeden Halil Rami'den temin etmesini istediği 100 atlı silahşor da, Rışvan aşireti reisi Hacı Bedir Ağa tarafından sağlanamamıştır. Uzun bir pazarlık, korku ve kararsızlıktan sonra İstanbul'un baskılarına dayanamayan Ali Galip, istenen komplo girişimini gerçekleştirmek üzere harekete geçildiğini Dâhiliye Nezareti'ne haber vermiş ve Türk tarihine kara bir leke olarak geçen bu olayı, otobiyografisine kendi elleriyle işlemiştir. Ne var ki, Mustafa Kemal, bu hıyanet hareketini daha önceden öğrenmiştir. Ali Galip, yaptığı işlerden emin bir şekilde Sivas'a hareket gününü beş gün öncesinden İstanbul'a haber vermiştir. Oysa Ali Galip Bey'e verilen vazifenin mahiyeti daha ilk anda Mustafa Kemal Paşa'ya malûm olmuş<sup>42</sup> ve gereken tedbirler alınmıştır.

Bilindiği üzere 13. Kolordu, 4 Eylül 1919'da Mutasarrıf Halil Rami'nin azledilmesi veya Anadolu'ya gönderilmesini, Noel'in garez ve hıyaneti dolayısıyla geriye alınmasını, Noel'in arkadaşlarının ise tutuklanmasını, Ali Galip'in bunlara müsamaha ettiğini Harbiye Nezareti'ne bildirmiştir.<sup>43</sup> 6 Eylül'de kolorduların birbirlerine her gün vermek mutadında buldukları haberler meyanında, 13. Kolordu'nun özellikle üzerinde durarak bildirdiği bilgiler 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa vasıtasıyla Sivas'taki 3. Kolordu'ya ve oradan da ilk toplantı günlerinde Sivas Kongresi'ne aksetmiştir. Bunun üzerine Sivas merkezinden geçilen şifrelerle evrakın kontrolüne başlanmış ve böylece İstanbul'dan Elaziz Valisi Ali Galip Bey'e yazılan 3 Eylül 1335/1919 gün ve 906 nolu talimat başta olmak üzere diğer talimatlar da ele geçirilmiştir.<sup>44</sup>

<sup>36</sup> Göğem, *Daday'lı Halit I*, s.78.

<sup>37</sup> ATASE, Kls.: 185, D.21, F. 39; Göğem, *Daday'lı Halit I*, s.78; Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu*, s.89.

<sup>38</sup> Göğem, *Daday'lı Halit I*, s.78.

<sup>39</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesaik*, s.46, Vesika No: 59.

<sup>40</sup> Hasan İzettin Dinamo, *Kutsal İsyân, C.4.*, İstanbul: May Yayınları, 1979, s.146; Gazi Mustafa Kemal, *Vesaik*, s.52, Vesika No:66.

<sup>41</sup> Şemseddin Evliyaoğlu ile 25.2.1992 tarihinde yapılan görüşme. (Ses bandı uhdemizedir).

<sup>42</sup> Yularkıran, *Reşit Paşa'nın*, s.141

<sup>43</sup> ATASE, Kls. 185, D.21, F.39

<sup>44</sup> Göğem, *Daday'lı Halit I*, s.79.

3. Kolordu Kumandanı Selahattin, 7 Eylül 1919'da Vali Ali Galip, Halil Rami, Kâmran, Celâdet, Ekrem ve Noel'in pek muzır harekât icrasıyla meşgul olduklarının tahakkuk ettiğini ve tutuklanmaları gerektiğini bildirmiştir.<sup>45</sup>

Ali Galip olayını 7 Eylül'de tam olarak kavrayan Mustafa Kemal hemen harekete geçerek 3. Kolordu Komutanı imzasıyla Diyarbakır'daki Kurmay Başkanı'ndan kumandanının "muvaffakatı olmasa bile" Elaziz'deki 15. Alay Kumandanı İlyas Bey'in emrinde altmış kadar atlı ve estersüvarın en geç 9 Eylül 1919'da Harput'tan Malatya'ya hareket ederek Ali Galip'i, Halil Rami'yi, Celâdet, Kâmran ve İngiliz Binbaşısı Noel'i tutuklanmasını istemiştir.<sup>46</sup> Fakat Diyarbakır'dan tereddüt dolu, bu konuda İstanbul'la haberleşildiği yolunda cevap gelmesi<sup>47</sup> üzerine, Mustafa Kemal haberleşmeyi bizzat ele alarak Diyarbakır, Elaziz ve Malatya'ya ısrarlı teller göndermeye başlamıştır.<sup>48</sup> Sonuç olarak, 13. Kolordu Erkan-ı Harbiye Reisi tereddütlerini yenerek 8 Eylül'de İlyas Bey'e gereken emri vermiştir. 13. Kolordu Komutanı Cevdet, 9 Eylül'de, 52 bindirilmiş asker, iki mitralyözle 9 Eylül sabahı İlyas Bey'in Elaziz'den çıktığını 10 Eylül akşamı Malatya'da olacağını bildirmiştir. 9 Eylül'de Aziziye'den iki süvari bölüğü, Siverek'ten de Malatya'daki Alay'a mensup bir bölük Malatya'ya hareket ettirilmiştir.

Yaptığı her işte kamuoyunu gözden ırak tutmayan Mustafa Kemal, Ali Galip ve Bedirhanilerin yaptıkları zararlı propagandaları bertaraf etmek için Kemah'ta bulunan eski mebus Halet Bey'in Elaziz'e gitmesini istediği gibi, Van Valisi Haydar Bey'in de Elaziz Valiliği görevini ifa etmek üzere harekete geçmesini sağlamıştır. Bununla birlikte Mustafa Kemal "arkadaşımız" diye andığı 3. Kolordu yaveri Recep Zühtü'yü birkaç arkadaşıyla ve "özel talimatla" 9 Eylül'de Malatya'ya göndermiştir.<sup>49</sup>

İlyas Bey kuvvetlerinin Malatya'ya yaklaşması haberi üzerine Noel ve arkadaşları 10 Eylül sabahı Malatya'dan kaçarak Rışvan aşiretine sığınmışlardır. Vali, Mutasarrıf ve beraberindekiler Hükümet Konağı'na uğrayarak Sandık Emmini'nin odasındaki kasadan altı bin lira çıkarmışlar ve "Mustafa Kemal ve avanesinin tenkili masarifine karşılık olmak üzere ol baktaki emrine tevfikân altı bin lira alınmıştır. 10 Eylül 1335 Halil Rami, Ali Galip"<sup>50</sup> ibaresi bulunan bir senet bırakmışlardır. Süvari Alay Komutanı Cemal Bey'in mutasarrıfın evini sardığı haberinin gelmesi üzerine büyük bir telaşa kapılan Ali Galip Bey ve Halil Rami parayı ve senedi yerlerinde bırakarak yanlarında Rışvan aşireti reisi Hacı Bedir Ağa'nın biraderi Zeynel Bey<sup>51</sup> bulunduğu halde Beydağı'nda Rışvan aşiretine sığınmışlardır. Cemil

<sup>45</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesaik*, s.45, Vesika No: 57.

<sup>46</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesaik*, s.45, Vesika No: 57.

<sup>47</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.71-13.

<sup>48</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesaik*, Vesika No: 58-59, 60; Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.71-73.

<sup>49</sup> Bkz. Gazi Mustafa Kemal, *Vesaik*, s.72. Recep Zühtü'nün bindiği otomobil Kangal'da kırıldığından 12 Eylül'de Malatya'ya varabildiler. Bkz. Erdeha, *Millî Mücadelede Vilâyetler*, s.123.

<sup>50</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesaik*, s.52, Vesika No: 66.

<sup>51</sup> Akşin, *İstanbul Hükümetleri*, s.549 ve Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu*, s.95. Yaptığımız araştırmada, burada sözü edilen şahsın, Hacı Bedir Ağa'nın biraderi Zeynel Bey olduğu anlaşılmıştır.

Paşazade Ekrem hatıralarında, “Malatya'dan Major Noel'in tavsiyesiyle biz, gece yarısı kimseye ‘Allahaismarladık’ demeden gizlice eşyalarımızı yükledik ve kaçtık”<sup>52</sup> beyanında bulunmuştur.

Mustafa Kemal, Ali Galip ve hempalarının Malatya'dan kaçtıklarını 10 Eylül 1919'da öğrenmiştir.<sup>53</sup> Mutasarrıftan çok valinin yakalanmasının önemli olduğunu belirten Mustafa Kemal, 12. Alay Komutanı Cemal Bey'in ve Topçu Alay Komutanı Münir Bey'in görevlerini savsakladıkları kanaatine varmıştır.<sup>54</sup> Malum şahıslarla çatışmaktan büyük fenalık çıkabileceği kuruntusundan dolayı onların kaçmasına fırsat verilmesinin kabul edilebilir bir hareket olmayacağını belirten Mustafa Kemal 10 Eylül'de İlyas Bey'e şöyle emir vermiştir: “İstanbul'daki hükümetin de bunların şerik-i cinayetleri olduğu, bu vatan hainlerinin İngiliz parası ile millet ve hilâfet aleyhinde Kürtlük gayesi için çalıştıkları, bu sebeple evvelemlerde bu denilerin süratle derdestleri ve Kürtlük cereyanına o taraftlarda asla müsait zemin bırakılmaması, firari hainlerin İngiliz parasıyla Kürtleri aldatarak padişah ve asker aleyhine sevke çalıştıkları; bunlara uyanların bilâ-emân ve merhamet imha edileceği her tarafa müsait suretlerle tamim olunarak saf ve namuslu halkı hakikatten haberdar eylemek gibi tedabire bir an evvel tevessül pek mühimdir. Bu millet hainlerinin İngilizle teşrik-i mesai edeceğinin de göz önüne alınarak icabında mevcudiyet-i milliyemizi tehlikeye sokacak olan ecnebi askerlerine de mukabele olunacağını derpiş edilmesi lâzımdır.”<sup>55</sup> Bu hususta 3., 13. ve 15. Kolordu Komutanlarına da gerekli talimatlar verilmiştir.<sup>56</sup>

Rakka'da toplanan firariler arasında birbirinden ayrı maksat ve fikirler tartışması sürerken, aşiret reislerinden teşkil edilmiş bir “heyet-i nâsiha”, 12 Eylül'de, Malatya'dan Hacı Bedir Ağa nezdinde gönderilmiştir.<sup>57</sup> Malatya müftüsünün başkanlığında<sup>58</sup> gönderilen “heyet-i nâsiha” şu kişilerden oluşuyordu:

Sarı İmamzade Hacı Hüseyin Hüsnü [Bektaş]. Malatya Müftüsü.

Keşşaf Efendi [Kirişçi].

Hacı Kaya Sebati [Duman]. İzoli aşireti reisi.

Fevzi Hoca [Bilgili].

Karakaşzade Hacı Kadir Efendi [Karakaş].

Şatıroğlu/Şatırzade/Şatzade Mustafa Ağa. [Şatıroğlu]. Dirijan aşireti reisi.

Gerçekten de Malatya'dan gönderilen "heyet-i nâsiha" etkili olmuş ve bine yakın aşiret mensubu gerçekleri anlayarak dağılmışlardır. Durum 14 Eylül 1919'da Sivas Kongre Heyet-i Muhteremesine bildirilmiştir.<sup>59</sup> Ne var ki, İlyas Bey'i ikna ettiği anlaşılan Bell, koruma

<sup>52</sup> Ekrem Cemil Paşa, *Muhtasar Hayatım*, s.43-46.

<sup>53</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.73.

<sup>54</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.74.

<sup>55</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesâik*, s.53, Vesika No: 68.

<sup>56</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesâik*, s. 53, Vesika No: 69.

<sup>57</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesâik*, s.60, Vesika No: 76.

<sup>58</sup> Göğem, *Daday'lı Halit I*, s.84.

<sup>59</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Vesâik*, s.61, Vesika No: 78, 14.9.1919.

altında Malatya'ya gelen Noel ile görüşmüştür. Bell, Noel'e isyancı bir hükümetin -Mustafa Kemal- silahlı muhalefeti arasında seyahatine devam edemeyeceğini ikaz etmiştir.<sup>60</sup> Böylece, Noel'in misyonu sona ermiş ve Eylül 1919'da Türk jandarmasının korumasında kendisi için daha emin bir çevre olan Halep'e gitmiştir. Nihayet İngiltere, Noel'in ülkesine dönmek üzere Mersin'den İstanbul vapuruna binmesini emretmiştir.<sup>61</sup> Heyet-i Temsiliye 13 Aralık 1919 tarihli kararıyla eski Elaziz Valisi Ali Galip'in tutuklanması gerektiğini belirtmiştir.<sup>62</sup>

5 Nisan 1920 tarihinde Damat Ferit Paşa yeniden sadrazamlığa getirilince Ali Galip Bey Dahiliye Nezareti'ne başvurarak geçmiş maaş ve yolluklarını istemiştir. Ali Galip Bey'in isteği 29 Nisan 1920 tarihli Meclis-i Vükelâ toplantısında görüşülerek maaş ve harcırahlarının karşılığı olan 15 bin kuruşun kendisine ödenmesi kararlaştırılmıştır.<sup>63</sup>

28 Mart 1923 yılına kadar İstanbul'da kalan Ali Galip Bey, bu tarihte İstanbul Merkez Kumandanlığı'nın emriyle tutuklanmış ve yazılı ifadesi alınarak 21 Nisan 1923'te Adapazarı Divan-ı Harbi'ne gönderilmiştir. 10 Eylül'de beraatine karar verilen<sup>64</sup> Ali Galip Bey, 30 Ocak 1924'te Romanya'ya sürülmüştür. Beraatine rağmen Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından suçlu görülerek "Yüzellilikler" listesine dahil edilmiştir.<sup>65</sup>

Mustafa Kemal, İzoli aşireti reisi Hacı Kaya ve Dirijan aşireti reisi Şatzade Mustafa Ağalara kendileriyle işbirliği konusunda gösterdikleri yakınlıktan dolayı Malatya Mutasarrıf Vekili Vasıtasıyla Sivas'tan gönderdiği 15 Eylül 1335 tarihli mektupta şu beyanda bulunmuştur: "Sizler gibi din ve namus sahibi büyükler oldukça Türk ve Kürdün yekdiğerinden ayrılmaz iki öz kardeş olarak yaşamakta devam eyleyeceği ve makam-ı hilâfet etrafında sarsılmaz bir vücut halinde, dahil ve hariç düşmanlarınıza karşı demirden bir kal'a hâlinde kalacağı şüphesizdir..."<sup>66</sup>

Mustafa Kemal, Ali Galip hadisesi ile ilgili olarak şu değerlendirmede bulunmuştur: "Efendiler; bütün bu tertibat-ı hafiyeye menabiinin, Rahip Fru'nun (Frew) dimağında temerküz ettirildiği ve oradan din kardeşlerimiz olacak hainlerin kafalarına zerke edilerek fiiliyata inkılâp ettiği tahmin olunduğundan, Rahip Fru'nun bir zaman için olsun tevakkuf ve tebaüdünü temine vesile olur mütalaası ile bizzat kendisine bir mektup yazdım:

...Memleketimizde bulunan İngiliz memurin-i siyasiyesinin, şüphesiz İngiliz milletinin, temayülât ve menafiine mugayir olarak, vatan ve milletimiz aleyhinde gayriinsani ve gayrimedeni bir tarzda vuku bulmakta olan teşebbüslerini, elimizde mevcut vesaik ile

<sup>60</sup> Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu*, s.99.

<sup>61</sup> Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu*, s.104.

<sup>62</sup> Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1974, s.76.

<sup>63</sup> İçişleri Bakanlığı Arşivi, Cedit 1587.

<sup>64</sup> *Tevhid-i Efkâr*, 28.01.1924.

<sup>65</sup> *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C.4., Ankara: TBMM Yayını, 1985, s.442; İlhami Soysal, *150'likler*, İstanbul: Can Matbaası, 1985.

<sup>66</sup> *İrade-i Milliye*, 21 Eylül 1335. Hacı Kaya [Duman] İzoli aşireti reisidir. Şatzade Mustafa Ağa ise, Dirijan aşireti reisi Şatırzade Mustafa Ağa'dır. Mustafa Ağa [Şatıroğlu] soyadını almıştır.

İngiliz milletinin nazarına arzedersek, netice dünyaca şayan-ı takdir görülmez zannederim. Fakat, bu hususta garabeti itibarile şunu da arz etmek mecburiyetindeyim ki, zâtîâlileri silk-i ruhaniye mensup iken siyaset manevralarında, alehusus mukataleye müncer olacak vaziyetlerde rolör olmak sevdasında bulunmamalıydınız. Zâtîâlinizle vuku bulan mülakatlarımda, size bu kabil bir recül-ü siyasi olarak değil, insaniyete hadim, adalete muhabbetkâr bir zât-ı faziletkâr telakki etmiştim. Bunda ne kadar aldandığımı son malâmat-ı mevsukamın teyit etmekte olduğunu iblağla kesb-i şeref eylerim..."<sup>67</sup>

Mustafa Kemal'in mektubu, büyük bir yankı yaratmıştır. İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Sir G. Clerk, Chamberlain'e gönderdiği yazıda şöyle demiştir: "Gazi'nin bize karşı kullandığı en güçlü terimler, 1920 tarihli bir mektuptan, dönemin İskoç papazı Dr. Frew'e aktardığı ve İngiltere ve dünyanın Malatya, Tuyuluk (Kuyuluk), Diyarbekir ve Kürdistan'daki İngiliz subaylarının yaptıklarından utanması gerektiğini söylediği sözlerdir."<sup>68</sup>

### 3. Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla Orta Doğu kuvvetler dengesinde ortaya çıkan boşluk İngiltere ve Fransa tarafından doldurulmaya çalışılmış, bu iki devlet kendi emperyalist düşünceleri için Anadolu'yu uygulama sahası olarak seçmişlerdi. Ekonomik, siyasal ve stratejik açıdan Mezopotamya'ya yerleşmeyi temel amaç edinen ve Suriye İtilafnamesi ile Musul'a ayak basan İngiltere, tampon devletin sınırlarını genişleterek dağlık bölgede stratejik sınırlar elde etmeyi amaçlıyordu. Bu amacını sağlam bir zemine oturarak devam ettirebilmesi için "Kürt ve Kürdistan" konusunu gündemde tutan İngiltere, ayrılıkçılığa ilişkin sorunların geniş bir şekilde tartışıldığı Mütareke döneminde "etnik ayrılıkçılığa, Noel'i Güneydoğu Anadolu'ya göndererek yeni bir ivme kazandırmıştır. Böylece Küçük Asya'nın Batılılarca paylaşılma tasarılarına daha canlı ve emperyalist Avrupalılara daha ümit verici bir proje eklenmiş olacaktı. Bu projenin gerçekleştirileceği saha içerisinde, önemli bir konumda olan Malatya da yer almaktaydı. Malatya'nın stratejik konumu yanı sıra, siyasal ve sosyal yapı itibarıyla da özel bir önemi vardı. Bakır madeninin bol miktarda bulunduğu bir yöre olmakla da dikkatlerin üzerinde toplandığı Malatya, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun güneye, kuzeye ve batıya açılan, ekonomik kapısı idi. Bu nedenle, Malatya yöresi İngiltere ile Fransa arasında sürekli tartışma konusu olmuştu. Bütün bunlarla birlikte İstanbul Hükümeti de boş durmamış ve İngilizlerin de desteğiyle Anadolu'daki milli hareketi yok etmeye yönelik entrikalara girişmişti. Bunlardan biri de Ali Galip olayı idi. Ali Galip olayı, bir yandan İngiltere'nin

<sup>67</sup> Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt: I., İstanbul: Devlet Matbaası, 1934, s. 216.217. Gazi Mustafa Kemal Tarafından Cumhuriyet Halk Fırkasının 15 - 20 Teşrinievel 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci Büyük Kongresinde söylenmiştir.

<sup>68</sup> Sir G. Clerk, British Ambassador in Istanbul to Sir Austen Chamberlain, Constantiople, October 20, 1927, No.529, Memorandum on People's Party Congress; Sir G. Clerk to Sir Austen Chamberlain, Constantiople, October 26, 1927, Bilâl N. Şimşir, *Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 35,38.

petrol arzusunun tahakkuku ve güvence altına alınabilmesi için Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapay bir devlet yaratma çabası ile İstanbul Hükümeti'nin sözde meşruiyetini sürdürebilmesi için teşebbüs ettiği ihanet planlarının bir bileşkesi idi.

İngiltere, Noel aracılığı ile yöredeki vatandaşlar arasında bir infial yaratmak ve meydana gelen ortamdan yararlanarak Anadolu'yu işgal etmek istemişti. Böylece, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinin bazı vilayetlerinde yapay bir Kürdistan yaratılmak amaçlanırken, bazı vilayetlerde de bir Ermenistan oluşturulacaktı. Parçalanması planlanan Anadolu'da, Mustafa Kemal hareketi de istediği zemini bulamayacaktı. Sözde meşruiyetini sürdürebilmek için İngiltere'ye hemen her tavizi veren İstanbul Hükümeti'nin planladığı bu entrika, Ali Galip'in haris kişiliğinde şekillenmişti. Millî Mücadele'nin yok edilmesini temel amaç edinen İstanbul Hükümeti ve onun valisi, amacına varabilmek için adeta hemen her şeyi meşru olarak görmüşlerdi. Bu itibarla Mustafa Kemal, "İşte benim size anlatmak istediğim hükümetin gerçek yüzü bu, bana itimadınız yoksa bunlara inanın." diyerek Anadolu halkını kendi yanına çekmeyi başardı. 12 Eylül 1919'da İstanbul ile "Her türlü posta ve telgraf görüşmesinin ve idari münasebetin kesilmesi" kararını alan Mustafa Kemal, onbeş günlük yoğun mücadeleden sonra Damat Ferit Paşa Hükümeti'ni istifa etmek zorunda bıraktı.

Bu cinayetleri hazırlayan, Dahiliye ve Harbiye Nazırları vasıtasıyla emredip Ali Galip'e uygulatan İstanbul Hükümeti'nin bu teşebbüsü önemli sonuçlar ortaya çıkardı. Buna göre bütün dünya Anadolu'daki Millî Mücadele'nin varlığını ve gereğini kabul etmek zorunda kaldı. Yeni bir hükümetin kurulması gerektiği ortaya çıktı. Millet-ordu işbirliğinin gereği ve devamı zorunluluğu kabul edildi. Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkının emperyalist amaçların ürünü olan ayrılıkçılığa hiçbir zaman fırsat vermeyeceği anlaşıldı. Mustafa Kemal'in Anadolu'daki Mili Mücadele'nin lideri olduğu kabul edildi.

Ali Galip ve hempalarının Rakka'dan kaçarak Halep'te İngiliz himayesine sığınmaya iten asıl neden, aşiretlerin Kuva-yı Milliye'den yana olan tutumuydu. Ali Galip ile Halil Rami arasındaki görüş farkı Ali Galip'in önce Sivas'a, Halil Rami'nin ise önce Malatya'ya baskın yapmak istemesiydi. Ancak kiminle bu işi yapacakları belli değildi. Aşiretlerin Kuvâ-yı Milliye'den yana davranmaları hem Noel'in şahsında İngilizler'in, hem de Ali Galip'in şahsında İstanbul Hükümeti ve işbirlikçilerinin planlarını suya düşürdü. Kuşkusuz bunda Kuvâ-yı Milliye ruhu ile dolu olan Malatyalıların ve onlardan oluşan "heyet-i nâsiha"nın rolü oldukça önemliydi. Esasen, Mondros Mütarekesi ile Doğu Anadolu vilayetlerinin Ermenistan yapılmak istenmesi Malatya'da büyük bir tepki yarattı. İstanbul Hükümeti'nin tutarsız ve kararsız tutumu karşısında Anadolu'nun hemen her tarafında yurt topraklarını savunmaya yönelik Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri teşkil edildi. Binbaşı Noel'in ve ayrılıkçı faaliyetler yürüten Halil Rami'nin davranışlarına karşı hamiyetli ve vatanperver bir teşkilat kurarak Kuvâ-yı Milliye'den yana çalışmalarını sürdüren Malatya, Urfa, Antep ve Maraş gibi illere gönüllü milis kuvvetleri göndererek bu illerin düşman işgalinden kurtarılmasına büyük katkılarda bulundu. Millî Mücadele'de Malatya ve çevresi, yeni Türk Devleti'nin kurulması çalışmalarına yürekten katıldı ve ayrılıkçı fikirlerin yeşermesine izin vermedi.

## Kaynaklar / References

### Arşivler

1. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, İstiklâl Arşivi.
2. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, Atatürk Arşivi.

### Araştırma Eserleri ve Anılar

- Akşin, Sina. *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1983.
- Baykal, Bekir Sıtkı. *Heyet-i Temsiliye Kararları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1974.
- Bell, Gertrude. *Review of the Civil Administration Mesopotamia* [Cmd. 1061.] India Office, 3rd December 1920.
- Bozan, Oktay. "Mütareke Döneminde İngiliz İstihbarat Subayı Edward William Charles Noel'in Diyarbakır ve Çevresindeki Propaganda Faaliyetleri". *Tanzimat'tan Günümüze Diyarbakır Cilt 1*. Ed. Bozan, Oktay, Asan, Hakan, Yıldız, Hatip, Erpolat, Mehmet Salih, Ankara: Manas Yayınları, 2019.
- Dinamo, Hasan İzettin. *Kutsal İsyan*. C.4. İstanbul: May Yayınları, 1979.
- Documents on British Foreign Policy 1919-1939*, First Series, Edited by E. L. Woodward, M.A., F.B.A. and Rohan Butler, M.A., First Series, Volume IV 1919, London: Her Majesty's Stationery Office, 1952.
- Ekrem Cemil Paşa. *Muhtasar Hayatım*, Ankara: Beybun Yayınları, 1992.
- Erdeha, Kâmil. *Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler*, İstanbul: Yükselen Matbaacılık, 1975.
- Evans, Laurence. *United States Policy and the Partition of Turkey 1914-1924*. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1965.
- Garfield, H. A. *Final Report of the U.S. Fuel Administrator 1917-1919*. Washington: Government Printing Office, 1921.
- Gazi Mustafa Kemal. *Nutuk*. Ankara: Türk Tayyare Cemiyeti, 1927.
- Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Muhteviyatına ait Vesaik*. Ankara: Türk Tayyare Cemiyeti, 1927.
- Göğem, Ziya. *Kurmay Albay Daday'lı Halit I Beğ, 1884-1953*. İstanbul: Halk Matbaası, 1954.
- Gökbilgin, M. Tayyip. *Millî Mücadele Başlarken*. C.I. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1959.
- Hanioğlu, M. Şükrü. *Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1982.
- Henning, Barbara. *Narratives of the History of the Ottoman-Kurdish Bedirhani Family in Imperial and Post-Imperial Contexts*. Bamberg: University of Bamberg Press, 2018.
- Hopkirk, Peter. *On Secret Service East of Constantinople The Plot to Bring Down the British Empire*. London: John Murray, 1994.
- Jaeschke, Gotthard. *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi. Mondrostan Mudanyaya Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989.
- Karabekir, Kazım. *İstiklâl Harbimiz*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1988.
- Karay, Refik Halit. *Minelbab-İlelmihrab*. İstanbul: Tan Gazetesi ve Matbaası, 1962.
- Kutschera, Chris. *Le Mouvement National Kurde*. Paris: Flammarion, 1979.
- Longhurst, Hurst. *Adventure in Oil, The Story of British Petroleum*. London: Sidgwick and Jackson, 1959.
- Noel, Edward William Charles E. M. *Diary of Major E. M. Noel on Special Duty in Kurdistan from 14 June to 21 September 1919*. Basra: Government Press, 1919.



- Öke, Mim Kemal. *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri 1919*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1988.
- Rambout, Lucien. *Les Kurdes et le Droit*. Paris: Éditions de Cerf, 1947.
- Sarıhan, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü, C.2*. Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları, 1984.
- Silopi, Zinar (Kadri Cemal Paşa). *Doza Kurdistan*. Yay. Haz. Mehmet Bayrak. Ankara: Öz-Ge Yayınları, 1991.
- Soysal, İlhami. *150'likler*. İstanbul: Can Matbaası, 1985.
- Şimşir, Bilal N. *British Documents on Atatürk 1919-1938, Vol.1, April 1919-March 1920*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1973.
- Şimşir, Bilâl N. *British Documents on Atatürk 1919-1938, Vol.2 April- Decembre 1920*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1975.
- Şimşir, Bilâl N. *Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Ulubelen, Erol. *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*. İstanbul: Çağdaş Yay., 1982,
- Véou, Paul du. *La Passion de la Cilicie 1919-1922*. Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1937.
- Yergin, Daniel. *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*. New York, London, Toronto Sydney, Tokyo Singapore: Simon & Schuster 1991.
- Yularkıran, Cevdet R. *Reşit Paşa'nın Hatıraları*. y.y.: Tan Matbaası, 1939.
- Yunus Nadi. *Ali Galip Hadisesi*. İstanbul: Sel Yayınları, 1955.
- Yunus Nadi. *Mustafa Kemal Samsun'da*. İstanbul: Sel Yayınları, 1955.

## Yazar Hakkında / About Author

**Dr. Öğr. Üyesi Celal PEKDOĞAN | Gaziantep Üniversitesi |  
celpek44[at]gmail.com | ORCID: 0000-0002-6207-7383**

Malatya doğumlu. İlk, orta ve lise öğrenimini aynı kentte tamamladı. Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde sürdürürken aynı zamanda Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'na devam ederek, her iki okuldan mezun oldu. Yüksek Lisansını ve doktora çalışmalarını Hacettepe Üniversitesi'nde tamamlayan Pekdoğan'ın, bilimsel makaleleri ve dört adet kitabı yayımlanmıştır.

**Assist. Prof. Dr. Celal PEKDOĞAN | Gaziantep University |  
celpek44[at]gmail.com | ORCID: 0000-0002-6207-7383**

Born in Malatya. He completed his primary, secondary and high school education in the same city. While he continued his higher education at Istanbul University, Faculty of Letters, Department of History, he also attended Çapa Higher Teacher Training School and graduated from both schools. Pekdoğan, who completed his master's and doctoral studies at Hacettepe University, has published scientific articles and four books.